

Islám a politika

politický
islám

„Politický islám“ (al-islám as-sijásí) – doktrína či hnutí trvající na tom, že islám zahrnuje teorii politiky a státu

- Ucelenější teorie po I. světové válce – dovolává se tradičních zdrojů a vzorů
 - Vztahy mezi náboženstvím a politikou jsou komplexní a kontextuální
- „islámské obrození“ se dovolává určitých náboženských a právních textů a historických precedentů „islámské vlády“ – ve snaze dokázat nezbytnost, závaznost islámského státu
 - Zásadní islámské zdroje (Korán, sunna) mají velmi málo společného se záležitostmi vlády a státu
- Smrt Proroka – politický problém (sunna, ší'ca, cháridža)
- Teoretizování o politice zpožděno – stát podporoval určitou metodologii (určité elitní právníky), založenou na výkladu a analogii (qijás)
 - výsledkem elegantní právní věda, formální teorie chalífátu

- S časovým odstupem bylo těžké rozlišit v rámci této literatury, co je deskripce a co preskripce
- Volání salafíje, islamistů či fundamentalistů po zavedení šari'cy je voláním po implementaci práva formulovaného ranými právníky – vytrženého z historického a politického kontextu
- Islamisté trvají na neodlučitelnosti náboženství a politiky – odporují však existujícímu státu, nelegitimizují jej (proto často inovativní přístup)
- Snaha o obnovení „pravé“ vazby mezi politikou a náboženstvím – politika musí být podřízena náboženství (oproti historické zkušenosti)
- Široká podpora tezi „islám je zároveň náboženství i stát“ (dín wa dawla) – vliv islamistů

- Korán neurčuje specifickou formu státu či vlády – hlavním kritériem členství v ummě byla víra
- Prorok neurčil nástupce
- Hlavní dokument – „medínská ústava“
- Inspirace při tvorbě politických systémů
 - šaríʿa (Korán a sunna)
 - arabské kmenové tradice
 - politický odkaz dobytých oblastí
- Vznik teorie chalífátu až v době úpadku abbásovské vlády

Právní teorie islámského státu

- Abú Bakr a Umar – důraz na legitimitu, založenou na:
 - šúrá (konzultace)
 - ʿaqd (kontrakt mezi vládcem a ovládanými)
 - bajʿa (hold)

(systém opuštěn Umajjovci)

- Od 9. století problém „legitimity vlády“ vs „jednoty ummy“
 - Ahmad Ibn Hanbal (855) – upřednostnění jednoty před legitimitou
 - Abú-l-Hasan al-Máwardí (974-1058) – *Kitáb al-Ahkám as-Sultánija* (O zásadách vlády) – o rozdělení moci, o postavení lidí, mezinárodní právo, daně, chování...
 - chalífát musel převzít autoritu po prorocích, hájí náboženství a vládne světu (poslušnost lepší než rozvrat)
 - popis ideálního státu
 - Ibn Tajmíja (1328) – posun k šarí'e jako základu ideologické jednoty (jednota politiky a lidu už nebyla dosažitelná)
- Oficiální sunnitská teorie převedla autoritu náboženskou na čistou politickou autoritu – koncept tawhídu postupně propojen s absolutní mocí vládce
- Ší'ca – každá vláda je usurpací (imám nepřítomen)
 - taqíja (popření víry) – spolupráce s nespravedlivým režimem, zároveň odmítání zodpovědnosti za jeho existenci

- Teorie islámského státu vznikla v době ochabujícího chalífátu
 - zdůrazňovala tedy jeho předpokládaný náboženský charakter (založena na přesvědčení, že „stát“ je součástí šarí'cy)
 - popisuje utopický stav

Koncept ummy

- Pojem umma neměl vždy výhradně náboženský rozměr
- Al-Fárábí (950) vztahoval ummu k městu, umma Peršanů, Syřanů, Egyptů...
- Al-Máwardí – sunnitská umma
- Aš-Šahrastání (1076-1153) – „Al-milal wa an-Nihal“ (náboženství, kréda, šaría a sekty)

Islámské právo a politická věda

- 1) deklarované poselství je vždy podobné
 - vládce by měl být vždy veden zjeveným slovem
 - integrita komunity má být udržována všemi prostředky (symbolizovaná a garantovaná jediným imámem)
 - imám by měl aplikovat šarí'u
- 2) propracované požadavky a předpisy ohledně státu naznačují, že realita byla jiná
- 3) právní ideje velmi idealistické
 - v autoritářské společnosti právo na zakázku

Politické role islámu

- Islám je chápán i používán různě – jako nástroj legitimacy a zachování stavu, jako nástroj protestu apod.

Jako nástroj legitimacy:

- Saúdská Arábie – islám maskuje silnou vojenskou závislost na Západu
- Maroko – legitimita odvozená od příbuzenství s Prorokem (funkce knížete věřících nadřazena etnickým a kmenovým dělením populace)
- Egypt – za Sadata islámská karta na podporu infitáhu (otevření) a maskování s ním spojené korupce
- Nástroj, který se snadno uživateli vymstí

Jako nástroj revoluce:

- ší'ca - ospravedlnění revolty a glorifikace mučednictví v boji proti nespravedlivým vládcům (fuqahá ovšem často kolaborující s režimem, zejména za Safíjovců – 1501-1732)
- cháridža - zélóti, uplatňující striktní morální kritéria

Roviny vztahu islám / politika

1) Stát

A) značná část muslimů věří v holistickou povahu zjeveného islámu – musí tedy zahrnovat zásadní tři „děčka“ – dín (náboženství), dunjá (svět), dawla (stát)

- Júsuf al-Qaradáwí – islám je integrovanou totalitou řešící všechny problémy života. Nutně je aplikován na rodinu, ekonomii a politiku.

- realizace islámské společnosti je podmíněna ustavením islámského státu

B) „sekulární“ pozice

- Alí Abdurráziq (*al-Islám wa usúl al-hukm* 1925)

2) Oblast politické kontroly a participace

A) islámská vláda se participací nezabývá, vládce není povinen ohlížet se na jiné názory

B) islámský princip „šúrá“ jako ekvivalent termínu „demokracie“ v jeho moderní podobě

42:38 a pro ty, kdož Pánu svému odpovídají a modlitby své dodržují a záležitosti své na základě porady mezi sebou vyřizují a z toho, co jsme jim ušetřili, rozdávají

3) Typ socio-ekonomického systému a rozsah státních zásahů do ekonomiky

A) specificky islámský ekonomický systém (ani komunistický ani kapitalistický)

B) levicová stanoviska – islám znamená boj chudých proti bohatým, proti sionismu, imperialismu

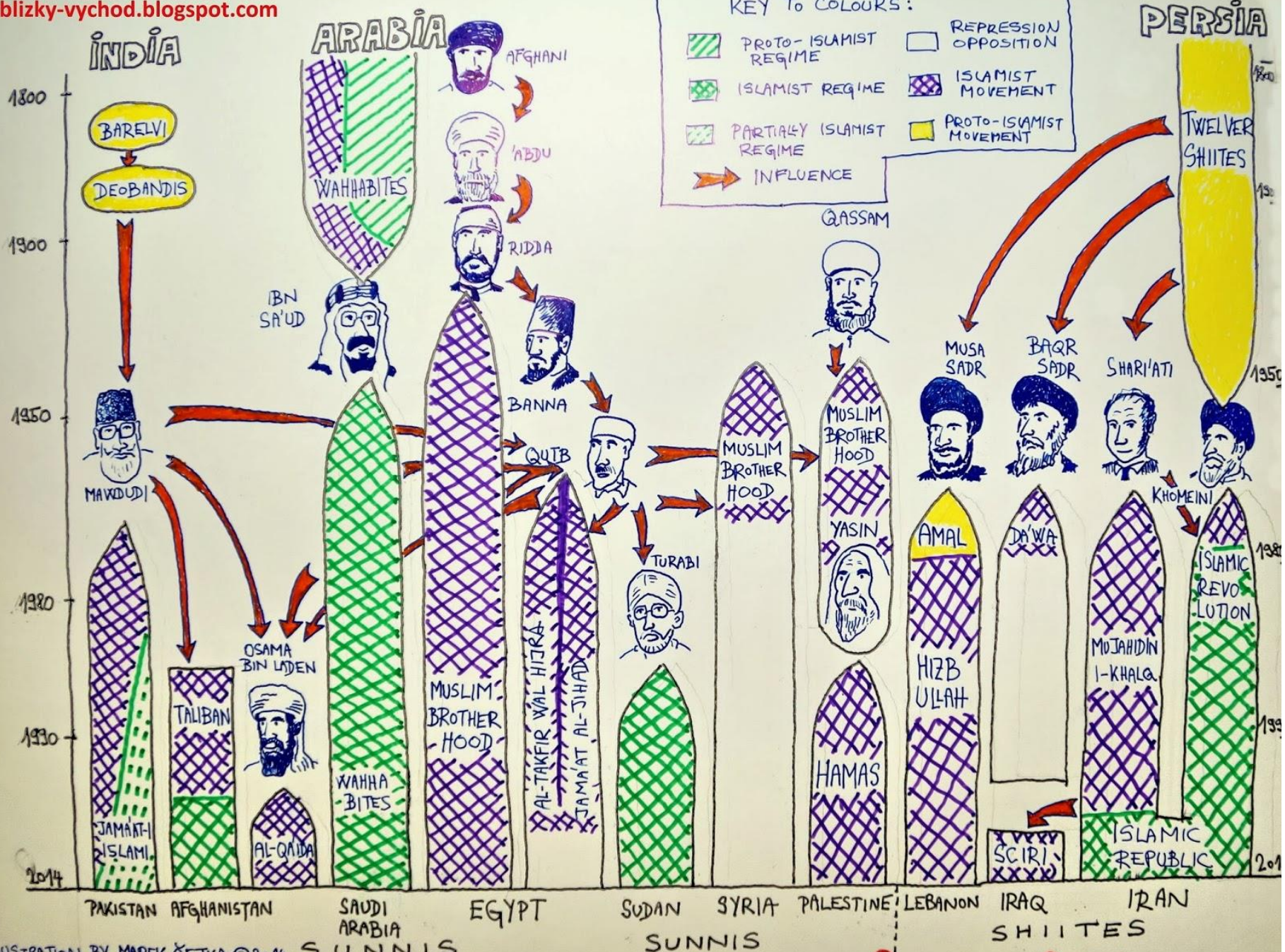

Illustration by Marek Čejka © 2014
 on the basis of the book
 "Islam and Islamism" by Peter R. Demant p.92-93

THE GENEALOGY of ISLAMISM

Intelektuální zdroje politického islámu

- „Politický islám“ a „islámský stát“ jsou moderní koncepty
- Moderní politický islám založen na velmi selektivním výběru a neortodoxní interpretaci starších textů

Starší zdroje

- Chawáridž - podobně militantní islamisté spíše pocházejí z tvrdších ekologicko-sociálních podmínek – neúspěch v městských podmínkách
- Od chawáridž hlavně tři koncepty:
 - al-hákimíja li Alláh (absolutní Boží suverenita ve vládě)
 - označování za nevěřícího a exkomunikace či přímo vražda nejen odpadlíků, ale i těch, kdo prostě hřeší (murtakib kabír)
 - odmítání ustavení vůdcovství na etnickém, třídním nebo vzdělanostním (teologickém) základě

- **Ibn Tajmíja (1328)**
 - trvá na nezbytnosti vlády a vůdcovství (al-imára) kvůli posílení náboženských nařízení (proti rozkolu)
 - v otázce džihádu tradiční – proti nevěřícím
 - boj proti všem, kdo se odchyľují od požadované zbožnosti, od šarícy
 - doporučuje trest (i smrti) pro ty, kdo se nemodlí (vliv Ibn Hanbala)
 - inspirace jeho fatwou, která prohlašovala Mongoly za nevěřící, proti kterým musí věřící bojovat
- Inspirace pro wahhábovské hnutí (18. století), dnešní egyptský Džihád, Usámu b. Ládina...

- **Abú-l-A'lá Mawdúdí** (z. 1979)
- Většina politických idejí vznikla mezi 1937-41 (Britové a jejich podpora hinduistům)
- Přijetí konzervativních pozic (věda, postavení žen, status nemuslimů, politika, stát)
- Islámský stát = ideologický stát
- Proti nacionalismu i demokracii
- 1941 – Džamáat-e-islámí (muhádžirún)
- Lidé mají právo jen implementovat Boží řád, který je nadřazen jakémukoliv politickému či ekonomickému systému
- Muslimem není člověk, který jen vyznává krédo (šahádu), ale který se aktivně podílí na kolektivním úsilí na „přikazování dobrého a zakazování zlého“ (amr bi 'l ma' rúf wa an-nahj an al-munkar) - posilování islámské morálky ve snaze uniknout ze současného stavu džáhilíje
- Důležitý koncept džáhilíje – (vzešlé jednak z praxe politických lídrů po Muhammadovi, jednak z kolonialismu a imperialismu)

- **Hasan al-Banná** – MB (al-ichwán al-muslimún)
- Požadavky na islámský řád (nizám islámí) a islámský stát
- „Bůh je náš cíl, Korán je naše ústava, Prorok je náš vůdce, boj je naší cestou a smrt kvůli Bohu je naší největší touhou“
- Islám komplexní (totalitní) systém, dotýkající se všech záležitostí života
- Osobní zbožnost a dobrá komunita – podmínky pro islámský stát
- Od 1938 – politizace – „boj proti politikům či organizacím, které nepracují na podpoře islámu a obnově jeho slávy“

- **Sajjid Qutb** (1906-66), členem MB od 1953
- Myšlenky Mawdúdího (Ibn Tajmíji) reprodukovány v extrémnější, na akci orientované podobě
- „Milníky“ (maʿálim fí at-taríq)
- Koncept džáhilíje – univerzální platnost, stav všech současných společností
 - „vše okolo nás je džáhilíja: lidské představy a víry, zvyky, zdroje jejich kultury, umění a literatura a jejich právo a legislativa. Dokonce hodně z toho, o čem si myslíme, že je islámskou kulturou, islámskými zdroji či islámskou filozofií, ve skutečnosti vytváří tuto džáhilíji“
 - cesta z ní vede skrz deklaraci hákimíje (totální svrchovanost Boží)
 - „úplná revolta proti lidské vládě ve všech jejích formách, systémech a uspořádáních...nadřazenost Božího zákona a zrušení lidského práva“
 - cílem džamaʿa (komunita) – očista od všech neislámských vlivů

- Království Božího na zemi může být dosaženo jedině skrze džihád
 - Totální epistemologický zlom a psychologická emigrace z existujícího sociálního pořádku (spíše než načrtnutí rysů alternativního projektu)
- Následovníci – „al-Qutbíjún“ – souhlas s premisami, že veškerá moc náleží Bohu a že existující sociální a politická realita je džáhilíj
- Al-Džihád (Abdussalám Farag – Džihád, opomíjená povinnost/ al-Farída al-Gháiba) – zaměřený spíše na okamžitou akci, obviňující z bezvěrectví (takfír) spíše jen špatné vládcy, ne celou společnost
- At-Takfír wa al-Hidžra/Džamáát al-muslimín (Šukrí Mustafá) – spíše dlouhodobý ideologický trénink a sociálně-organizační příprava, takfír vztahují na celou společnost

- **Íránská revoluce**
- úspěšný pokus o uvedení politického islámu do praxe (ustavení „islámského státu“) – na základě dlouhodobého politického, spirituálního a intelektuálního rozvoje
- Rúholláh Chomejní (1902-1989) – „Hokúmat-e islámí. Velájat-e faqíh“ (Islámská vláda. Poručnictví duchovních)
- Duchovenstvo jako vykladači a prosazovatelé zákona v nepřítomnosti imáma (oprávněného vládce)
- Konec doktrinálního odmítání vlády

Poznámky k politickému islámu

- Všichni autoři podobný filozofický postoj
- člověk je neschopen porozumění světu, nemůže jej tvarovat podle svých přání
 - význam lidské existence jedině v oddanosti Boží vůli, která je jednoznačná pro každého, kdo čte původní zdroje
 - i když je citován Korán či staří právníci, použitá metodika je velmi selektivní, což vede k radikální rekonstrukci konceptů (kromě Chomejního nebyl žádný z důležitých proponentů členem tradičních ulamá)
 - doktríny politického islámu reprezentují odpověď na aktivity moderního, sekulárního státu
 - v minulosti si stát přizpůsoboval náboženství, současný politický islám je hlavně pokusem náboženských skupin přivlastňovat si politiku (stát)

Džihád

- Fard al-kifája – kolektivní povinnost
- „vynaložit úsilí“, „bojovat“, „pracovat“ (dž-h-d) – v islámském smyslu úsilí o rozvoj, upevnění a rozšíření islámu
- V nejširším věroučném smyslu džihád synonymem pro životní způsob po vzoru Proroka – zahrnuje boj se zbraní za územní rozšíření islámu i cestu ke spáse nebo očištění duše či trpělivé přesvědčování o Boží zvěsti
- V raném islámu primárně fyzický boj
- Al-džihád al-kabír (akbar)– „džihád Koránem“ – úsilí o šíření zvěsti islámu
- Al-džihád al-saghír (asghar) – ostatní formy džihádu

5 rovin účasti na džihádu

- Džihád srdcem (al-džihád bi-l-qalb) – prohlubování osobní zbožnosti, přemáhání hříchu a pokušení
- Džihád jazykem (al-džihád bi-l-lisán) – podpora a šíření Pravdy misijní činností
- Džihád rukou (al-džihád bi-l-jad) – obecně záslužná a charitativní činnost
- Džihád mečem (al-džihád bi-s-sajf) – prosazování islámu různými formami násilí (obrana i útok v dár al-islám i dár al-harb)
- Džihád duše (džihád an-nafs) – súfijské pojetí
 - Abú Hámid M. al-Ghazzálí (1111) – „[súfijové] chápou nafs jako obecný výraz pro všechny atributy zla člověka. Proto říkají, že člověk musí podstoupit bitvu s egem (mudžáhadat an-nafs) a zlomit jej.

- Hadíth – Prorok: „Mám vám říci, co je nejlepší ze všech skutků, co představuje nejlepší zbožný čin v očích Boha, co zlepšuje vaše postavení na onom světě a znamená větší hodnotu než utrácení zlata a stříbra ve službě Bohu, než účast na džihádu a vraždění či umírání na stezce Boží?“ Řekli: „ano!“ On řekl: „dhikr“ . (připomínání jména Božího)

Ibn Tajmíja (1263-1328) a defenzivní džihád

- Bojovat proti příchozím Mongolům je povinností předepsanou Koránem a příkladem Proroka
- Prioritou vedení džihádu v dár al-islám
- Džihád je tím nejlepším dobrovolným náboženským skutkem, který může člověk učinit
- Zkreslování Ibn Tajmíji – GIA v Alžírsku, Bin Ládín (z Tajmíjova především obranného džihádu džihád útočný, potlačení důrazu na konsenzus)

M. ibn Abdulwahháb (1703-1791)

- Džihád není ofenzivní aktivitou, ale poslední metodou obrany muslimské komunity před agresí
- Důraz na potlačování polyteismu (širk)
- Konečným účelem džihádu není eliminovat nepřítele mečem, ale přesvědčit ho k podřízení se islámu

Mobilizační džihád

Sajjid Abú-l-A^llá Mawdúdí (1903-1979)

- „Boj na stezce Boží“ (Džihád fí sabíl Alláh)
- Džihád jako světová revoluce
- „Cílem islámského džihádu je eliminovat vládu neislámského systému a ustavit na jeho místě islámský systém státní správy...konečným cílem není nic jiného než světová revoluce“

- Džihád jako legitimní boj utlačovaných proti vykořisťovatelům
- „kdo pochybuje o nutnosti džihádu nebo nechápe jeho pravý obsah, chová se jako modloslužebník (mušrik)...pokrytec (munáfiq)
- Totální celospolečenská povinnost

Hasan al-Banná

- „Džihád mečem je zcela legitimní forma snažení na cestě Boží...morální a právní povinnost každého muslima“
- Cílem je nastolení islámského řádu (an-nizám al-islámí), šíření da'wy všemi prostředky včetně násilí (později přehodnocení)

Sajjid Qutb (1906-1966)

- Džihád provázán s konceptem džáhilíje
- Dělit džihád na obranný a útočný je nesmyslné
- Pojetí džihádu jako pouhé obrany je „hrubou inovací, prosazující poráženeckého ducha, nadbíhání západnímu orientalismu“
- Džihád – všezahrnující boj za nastolení Boží moci, způsob, jak zbavit svět bezpráví

ájatolláh Čhomejní (1902-1989)

- „menší džihád“ (al-džihád al-asghar) – boj proti viditelnému nepříteli na bitevním poli, „větší džihád“ (al-džihád al-akbar) – nekonečný boj člověka se sebou samým, s hříšným já
- Džihád především jako boj proti útlaku vlastního režimu
- Během revoluce džihád jako efektivní mobilizační nástroj